

A PSZICHOANALÍZIS A SZOVJETUNIÓBAN*

Wilhelm Reich

A Szovjetunióban nem lehet olyan „pszichoanalitikus mozgalomról” beszélni, mint Nyugat-Európában vagy az Egyesült Államokban. Moszkvában létezik ugyan egy társaság, amely a pszichoanalízis elméletével foglalkozik, s amelynek égisze alatt rendszeresen tartanak tudományosan magas szintű üléseket, ám igen kevés orvos van, aki a pszichoanalitikus módszert alkalmazza. A Szovjetunióban szerzett első benyomás mindenképpen a nyílt elutasítás. Igaz, 1925-ben a szexualitás problémáiról beszélve Szemasko egészségügyi népbiztos a tudattalanról beszélt és nyilvánosan támogatta a szublimáció elméletét. Sok befolyásos közéleti személyiség azonban kifejezetten a pszichoanalízis ellen foglal állást, míg mások, például Buharint és Radekot érdeкли ugyan a dolog, ám különösebb erőfeszítést nem tesznek, hogy meg is védjék. Időről időre eleven viták folynak arról, hogy el kell-e ismerni a pszichoanalízist vagy sem. Az ellenfelek azon az alapon vetik el, hogy idealista tudomány. Azt mondják, hogy 1922-ben és 23-ban a szovjet kommunista ifjúságot erősen érdekelte a pszichoanalízis. Ekkor beavatkozott a párt, mert a pszichoanalízisről folyó viták gátolták a politikai munkát. Mindez azt jelenti vajon, hogy a munkás-paraszt államban nincs helye a pszichoanalízisnek? Vajon elvileg vetik el a pszichoanalízist, ahogy például a polgári tőkés országokban a hivatalos tudomány? Első pillantásra mindenképpen úgy látszik, hogy erről van szó. Ha viszont a felszíni vélemények és kijelentések mögé nézünk, ha megpróbáljuk komolyan tárgyalni és elemezni ennek az elutasításnak a természetét — s különösen ha vesszük magunknak a fáradságot és tanulmányozzuk Marxot, Lenint és az orosz forradalom történetét —, akkor azt fogjuk találni, hogy a pszichoanalízissel szembeni magatartás a Szovjetunióban igencsak sajátos. Lényegében csak úgy érthető meg, ha figyelembe vesszük egyrészt Szovjetország egész szerkezetét, másrészt a pszichoanalízis általános világhelyzetét.

* Reich e beszámolója eredetileg 1929-ben jelent meg a *Die psychoanalytische Bewegung* című folyóiratban. A fordítás alapjául szolgáló szöveg: *Psychoanalysis in the Soviet Union*. In: L. Baxandall (ed.): Wilhelm Reich: *Sex-Pol Essays*, 1929–1934. New York: Random House, 1972. 75–88.

Ha meg akarjuk érteni a pszichoanalízis helyzetét a Szovjetunióban, fel kell tennünk a kérdést: mi az, amit elutasítanak a pszichoanalízisben, és miért? Mielőtt válaszolhatnánk ezekre a kérdésekre, röviden ismertetnünk kell a Szovjetunió jelenlegi helyzetét.

1917 februárjában megdöntötték a cárizmust; ugyanezen év októberében pedig a polgári kormányzatot (régí időszámítás szerint). Minden hatalom a munkás és paraszt szovjetek kezébe ment át. A forradalmat a bolsevikok — régi, jól képzett ortodox marxisták — vezették, élükön Leninnel. A marxizmus, a társadalom történetét kormányzó törvények tana, nemcsak az az elmélet volt, amely Lenin által következetesen és a gyakorlatban alkalmazva győzelemre vezette a forradalmat; a forradalom után ez vált a hivatalos és egyedül elismert mintává a társadalomnak a megtervezett gazdaság eszméjével összhangzó átalakítására. Mivel a marxizmus oly sikeresnek bizonyult mint a társadalmi forradalom emeltyűje, érthető, hogy ma a proletárvezetők el akarják kerülni, hogy más elméletek és tanok megrontsák. Tisztán akarják megőrizni a marxizmust.

A marxizmus azonban több, mint társadalomelmélet. Egyúttal az általános gondolkodás filozófiai módszere is, s a marxista társadalomelmélet a dialektikus materializmusnak az emberi társadalomra alkalmazásából született. Mivel pedig eredményei jobban megfelelnek a proletariátus, mint a burzsoázia osztályérdekeinek, gondolkodási módszere az osztálytudatos proletariátus világfilozófiájává vált. A marxista politikai, közgazdasági és társadalomelmélet, a marxista módszer és világnézet ily módon egységes rendszert alkotnak, de olyan rendszert, amely más rendszerektől eltérően, sohasem válik merevvé, hanem dialektikus módszere következtében mindig dinamikus, mindig mozog, s alkalmazkodik a természetben és a társadalomban zajló folytonos mozgáshoz és változáshoz. Ez a rendszer nem engedi meg a társadalomtörténet vagy akár a társadalmi jelenségek pszichológiai magyarázatát, mert például a kapitalizmus pszichológiai magyarázatának szükségképpen elvontnak és idealistának kell lennie, mivel a társadalomtörténet gazdasági indítóróit pszichológiaiakkal helyettesíti, különösképpen olyanokkal, amelyek az egyes egyéneknél jelentkeznek. Ennélfogva a történelem minden pszichológiai magyarázata elkerülhetetlen és bármiféle közbülső megoldás lehetősége nélkül ellentétes Marx materialista történelemértelmezésével, amely azt tanítja, hogy az egyén akaratát és cselekedeteit — amennyire konkrét tartalmukról van szó — csak adott társadalmi szerkezet termékeinek kell tekinteni és nem fordítva. Marx mégis világosan kimondja, hogy az emberek (nem mint egyének, hanem mint közösség) maguk csinálják történelmüket, noha csakis adott és szükséges gazdasági feltételek mellett. Bárki, aki például Franciaország történelmét a XVIII–XIX. század fordulóján Napóleon személyiségéből eredezteti, vagy aki az 1914–18-as világháborút II. Vilmos nagyzási hóbortyából és hatalomvágyából magyarázza, élesen szemben áll a történelmi materializmus tanításával, s a materialista gondolkodásmódot idealistával váltja fel. Történelmi materialista szempontból a lángeszű egyén csupán társadalmi irányzatok végrehajtó szerve; burzsoá-idealista nézőpontból viszont ő maga a történelem hajtóereje. Az előbbi nézet szociológiai-materialista, az utóbbi pszichológiai-idealista.

Vegyük most röviden szemügyre a Szovjetunió mai politikai és gazdasági helyzetét. A társadalmi átalakulás folyamata az októberi forradalom után a világháborúban nagy megrázkódtatást szenvedett gazdaság talaján indult meg. Ezen átalakulás során Orosz-

ország nemcsak elszigetelt volt, hanem pusztá létéért is harcolnia kellett a tőkés hatalmak és a fehér hadsereg intervenciója ellen a három évig (1919–1922) tartó polgárháborúban. A termelés ennek következtében katasztrófális mértékben csökkent, s gazdasági újjáépítés időszaka csak a polgárháború győzelmes befejezése után kezdődött meg.

1927-re a gazdaság legfontosabb ágazataiban már felülmúlták a termelés háború előtti szintjét. 1928-ban életbe lépett a Legfelső Gazdasági Tanács terve, az ötéves terv. E terv fő célkitűzése az, hogy kiszabadítsa a Szovjetuniót a gazdasági bekerített-ségből, vagyis az öt év alatt oly módon alakítsa át a gazdaságot, hogy a Szovjetunió teljesen független ország lesz más országoktól. Az ipari termelésnek többszörösen felül kell múlnia a háború előtti termelést, a mezőgazdaságot pedig iparosítani kell.

Az ötéves terv teljesítése, amelynek a Szovjetuniót a modern tőkés országok szintjére kell fejlesztenie (s amely, hacsak háború nem szól közbe, a terv első éve — 1928–29 — alapján ítélve eléri célját), az Oroszország rendelkezésére álló erők rendkívüli megfeszítését igényli. A környező országok ellenséges beállítottsága a legszigorúbb belső fegyelmet követeli meg; de nem csak ez a fontos. Fontos megőrizni és szigorúan alkalmazni a tudományos módszert is, amely — a kommunisták megítélése szerint — egyedül alkalmas arra, hogy segítségével felépüljön a szocializmus. Nem annyira arról van szó, hogy az oroszoknak nincs idejük azon a modern pszichológián vitatkozni, amelynek szintén lenne némi mondanivalója a társadalmi fejlődés alanyáról. Inkább egyszerűen nem látják szükségét, s bizonyos tapasztalatok valóban arra tanítják az orosz marxistákat, hogy a társadalmi problémák pszichológiai értelmezése reakciós veszéllyel jár. Így elvetik ezt az egész tudományt, noha az csupán csíraformában tartalmazza a nagy ügy sikerét fenyegető veszélyt.

Azt lehetne erre mondani, hogy a pszichoanalízis nem lép fel az általam említett igényekkel — hogy megelégszik azzal, hogy egyfajta pszichológiai módszer vagy rendszer, ahogy maguk a pszichoanalízis megalapítói is hangsúlyozzák. A helyzet azonban nem ennyire egyszerű. A pszichoanalízis, sok szószólójának megnyilvánulásaiban, túl lépett saját területén, s e szószólók kijelentéseivel és cselekedeteivel a pszichoanalízis világában senki sem szállt szembe. Az oroszok szakadatlanul harcolni kénytelenek egy ellenséges világgal, hogy biztosítsák és beteljesítsék forradalmuk sikerét, s ezért nem hajlamosak könnyedén kezelni az ilyen dolgokat. Komolyan veszik a pszichoanalízist, nemcsak azért, mert modern tudomány, hanem azért is, mert a burzsoázia szereti kijátszani a marxizmussal szemben.

A burzsoá országokban történtek kísérletek arra, hogy „pszichologizálják” a szociológia tudományát. Hendrik de Man például, aki korábban marxista volt, *A szocializmus pszichológiája* című könyvében félreértett pszichoanalitikus kifejezések jegyében támadja a marxizmust. Még a pszichoanalízis egyes képviselői is ismételten megkísérlik pszichoanalitikusan magyarázni a szociológiai tényeket és jelenségeket. Kolnai Aurél például, akit egy ideig pszichoanalitikusnak tekintettek, a kommunista forradalmat és általában a kommunizmust úgy magyarázza mint neurotikus visszatérést az anyához. Más körökben az 1918-as német forradalmat úgy értelmezik, mint a fiúk felkelését az apa (a császár) ellen, és így tovább. A „Pszichoanalízis mint természettudomány” címen tavaly szeptemberben a moszkvai Kommunista Akadémián tartott előadásomat követő

vitából világosan kitűnt, hogy az oroszoknak semmi kifogásuk a pszichoanalízis mint pszichológiai diszciplína ellen, s csak az úgynevezett „freudizmussal” állnak szemben, amelyen a „világ pszichoanalitikus szemléletét” értik. Fontos megkülönböztetés ez. A fenti okok miatt a *Totem és tabu* (mivel a kultúra eredetét az Ödipuszkomplexussal magyarázza) és *A tömegpszichológia és én-analízis*¹ elvetik mint „nem marxista”, idealista műveket. Másfelől viszont Sapir, az akadémia egyik hivatalos képviselője, nyíltan mint fontos és értékes dolgokra hivatkozott a tudattalan, az elfojtás, a gyermekkori szexualitás stb. elméleteire. Az emberek Oroszországban sokat beszélnek a *pereklyucsenyjéről*, azaz a szexuális energia munkává való átalakításáról. Teljes mértékben elismerik Freud szublimáció-elméletét.

A pszichoanalízis elleni hadjárat gyakran módszertani zavar eredménye marxista oldalról: például azzal vádolják a pszichoanalízist, hogy individualista pszichológia, amely nem foglalkozik a szociálpszichológiával. Az ilyen vádra nyilvánvalóan az a válasz, hogy a pszichológia bármely formája szükségképpen csak az egyén pszichológiája lehet. Hatóköre nem terjed ki társadalmi jelenségekre, például az osztálytudatra, a sztrájkolás akaratára stb. A pszichoanalízis bírálóí azonban, amikor ezt a vádat emelik, gyakran arra gondolnak, hogy a pszichoanalízis figyelmen kívül hagyja az egyén osztályhelyzetét.

Egy másik szemrehányás szerint a pszichoanalitikus elmélet a társadalmi oldal rovására túlhangsúlyozza a személyiség biológiai oldalát; következésképpen a társadalmi teljesítményt — például az alkotó vagy teremtő munkát — teljesen az ösztönöknek tulajdonítja.

Ez az ellenvetés azon az elven alapul, hogy a pszichológusok eddig még nem próbálták meghatározni, hogy mekkora a társadalmi, illetve a biológiai tényezők hatása. Az is igaz továbbá, hogy a pszichoanalitikus irodalomban találkozunk azzal a véleménnyel, amely szerint, függetlenül minden külső indítéktól, egyedül az ösztönök számítanak. Ez a nézet azonban nem szerepel a freudi pszichológiában, amely nagyon világosan leszögezi, hogy a pszichológiai fejlődés annak köszönhető, hogy az ösztönöket a külső hatások formálják. Még az ödipális viszony sem biológiai, hanem társadalmi jelenség, amelyet a család patriarchális szerkezete határoz meg. Bizonyára sem a marxistáknak, sem a pszichoanalitikusoknak nincs ellenvetésük azzal a nézettel szemben, hogy a pszichés fejlődés az egyéni szükségletek és a társadalmi korlátok közötti konfliktus (amely magába foglalja az Ödipusz-kor konfliktusait is) eredménye.

Egy másik vitatott terület az, hogy melyik illetékes az ideológiák magyarázatában. A vallást például szociológiailag vagy pszichológiailag kell-e magyarázni? A marxisták szerint a vallás társadalmi jelenség, amelynek eredete bizonyíthatóan a konkrét termelési viszonyokban található. A freudista az állítja, hogy a vallás magyarázható a gyermek apjával kapcsolatos beállítottságából; az isteneszme egyértelműen apaeszme, s hasonlatosságok találhatóak a vallásos dogma és bizonyos kényszerképzetek között.

¹ A pszichoanalízis tagadja a kollektív psziché vagy kollektív tudattalan létezését; így nem nyújthat olyan magyarázatokat, amelyek feltételezik ezeket a fogalmakat. Ám — mint Freud tette — fényt deríthet egy tömeg egyéneinek viszonyára vezérükhöz és egymáshoz.

Ebben a kérdésben gyakorlatilag nincs lehetőség kompromisszumra, pusztán módszertani tisztázásra. A pszichoanalízis nem tehet egyebet, mint hogy megmagyarázza: miként, milyen indítékok alapján sajátítja el a gyermek azokat a vallási fogalmakat és eszméket, amelyeket bizonyos formában környezetében lel fel. Azt nem képes megmagyarázni, hogy bizonyos vallás mint társadalmi jelenség miért jön létre és nyer teret meghatározott történelmi korszakban. S a pszichoanalízis soha nem azt állítja, hogy képes lenne a vallás egészét megmagyarázni. Ahol viszont az egyazon társadalmi helyzetű egyének többsége hasonló rítusokkal él, ott a pszichoanalízis feltárhatja ezeknek a rítusok jelentését, ahogy az jellegzetesen megnyilvánul mindazoknál, akik ezeket a rítusokat gyakorolják. Nem kétséges, hogy egyedül a marxizmus képes megmutatni, hogy a zsidó vallás jellegében miért különbözik a kereszténytől, s mindkettő a buddhistától; kapcsolatokat képes találni a zsidók (vagy a keresztények vagy az indiaiak) társadalmi és gazdasági létmódjával, s így magyarázza mindegyik vallás sajátos mivoltát. Hasonlóképpen, a pszichoanalízis csak akkor tudja megmagyarázni a vallás megszűnését a szocializmusban vagy a vallási inkvizíció jelenségét a középkorban, ha ezeket a jelenségeket értelmezve marxista szempontokat alkalmaz, ekkor viszont már nem tisztán mint pszichológiai elmélet érvényesül.

A szimbolika problémájának kezelése néhány szerző részéről — ami, még tisztán pszichoanalitikus szempontból is helytelen vagy legalábbis rendkívül egyoldalú — sokat ártott a pszichoanalízis ügyének Szovjetországon. A primitív népek mezőgazdaságával foglalkozó bizonyos pszichoanalitikus írások például azt a benyomást keltik, hogy a földművelés csupán szimbolikus cselekvés, semmi több. Az ilyenfajta szimbolikus spekulációk még a legjobb indulatú marxisták szemében is le kell hogy járassák a pszichoanalízist, mert a kívülállótól nem várható el, hogy különbséget tegyen pszichoanalízis és ál-pszichoanalízis között. A teljesen materialista beállítottságú marxista gondolkodás nem a szimbolizmussal önmagában, hanem az azzal való visszaéléssel száll szembe; de ugyanezt teszi gondolkodásában a klinikai pszichoanalitikus is. Minden tárgynak és minden tevékenységnek racionális jelentése van; válhat szimbólummá, de semmiképpen sem kell azzá válnia. A tárgyak és tevékenységek létezésüket nem szimbolikus jelentésüknek köszönhetik, hanem annak, hogy mint használati cikkek vagy áruk értékesek — vagy, a tevékenységek esetében annak, hogy termelő munkásként van értékük. A repülőgépeket és vasutakat nem azért készítik, mert ösztönesezmék szimbólumai, hanem mert termelési feltételek mellett feltalálták és létrehozták őket. Hogy a tervező tudatalanában mi játszódik le miközben tervezi őket, az csak akkor fontos, ha mint beteg jön hozzánk. S még ha az általa feltalált repülőgépnél van is számára bizonyos fallikus jelentősége, ez nem azt jelenti, hogy a szimbólum volt a repülőgép elkészítésének indítéka. Az ötödik században a fallikus eszmék miben sem különböztek a maiaktól, ugyanaz az ember mégsem tervezhetett volna repülőgépet. El kell ismernünk, hogy ez a marxisták által gyakran előterjesztett érvelés objektíve hibátlan.

Nem kívánjuk itt részletesen bemutatni, hogy ilyen esetek — esetek, amelyekben a pszichoanalízis túlmegegy illetékességi körén és módszertanilag rosszul alkalmazták — néha előfordulnak, s teljesen téves nézetekre vezetnek az ortodox marxisták között a pszichoanalízis igazi mibenlétét illetően. Amikor azután a pszichoanalízist egyszer

csak helyesen mutatják be, a marxisták nem hajlandók elismerni, hogy ez a „freudi” pszichoanalízis. *Dialektikus materializmus és pszichoanalízis* című dolgozatomban megpróbáltam kifejezni a pszichoanalitikus elmélet alapelveit, a hangsúlyt a tisztán freudi — vagyis a klinikai — pszichoanalízisre fektetve. A *Pod Znamenjem Marksizma* című moszkvai folyóirat szerkesztőbizottsága — a dolgozat itt jelent meg — kötelességének érezte, hogy a cikkhez szerkesztői jegyzetet csatoljon, megjegyezvén, hogy nem ért egyet a pszichoanalízisről szóló beszámolómmal. Két kommunista annak a nézetének adott hangot, hogy amit cikkemben írok, az nagyon meggyőző, de nem az a freudi pszichoanalízis, amelyet ők ismernek.

Ez két dolgot jelent: először, hogy a pszichoanalitikus elmélet fejlődése az utóbbi néhány évben elhomályosította a pszichoanalízis tiszta, empirikus és tudományos támadhatatlan vonásait, úgy hogy manapság szinte kétfajta pszichoanalízisről beszélhetünk; másodsor, hogy a marxistáknak nincs kifogásuk a tudományos pszichoanalízis ellen. Sapir abban a cikkében² amelyben az enyémre válaszol, elismeri a tudattalan, az elfojtás, az ösztönök elméletét és a pszichoanalízis egyéb központi jelentőségű elemeit. Sapir részben olyan tételeket támad, amelyeket a pszichoanalízis sohasem terjesztett elő, részben pedig azokat a túlzott illetékességényeket, amelyeket a társadalmi folyamatok különböző pszichológiai értelmezései kapcsán ismertettem.

Általános benyomásom az volt Moszkvában, hogy a marxista teoretikusok elfogadják a pszichoanalízist, ha annak tisztán tudományos magyával kerülnek szembe, vagyis a pszichoanalízis dialektikus materialista alapjaival, s ha világos választóvonalat húzunk ezek és a pszichoanalízis különböző idealista és alkalmazásai között. Íme ez a különbség a pszichoanalízis helyzete között a burzsoá országokban és a Szovjetunióban: Németországban és Amerikában a pszichoanalízist csak akkor kezdték elismerni, mikor nem materialistává vált, vagyis — néhány fontos vonatkozásban — idealistává (eltérés a libidóelmélettől, a halálvágyelmélet kialakulása, a pszichológia — nézetem szerint — helytelen alkalmazása a szociológiára és a kultúrtörténetre stb.). A Szovjetunióban a pszichoanalízisnek éppen ezeket az oldalait kifogásolják, míg a pszichoanalitikus elmélet magvát készséggel elfogadják. Jurinyec, a pszichoanalitikus elméletet bírálva, valóban az eredeti, tudományos pszichoanalízis egyfajta „hanyatlásáról” beszél.

Hozzá kell tennem, hogy sok marxista — részben mert nem ismerik eléggé a pszichoanalízist, részben személyes ellenállás okán — bírálatában nem tárgyilagos. Ezek a bírálatok bizonyos mértékig olyan idősebb orvosoktól származnak, akik sem a pszichológiai gondolkodásban nem jártasak, sem módszertanilag nem képzetek. Tájékozatlanságuk nagyfokú megerősítést nyer azáltal, hogy a pszichoanalitikusok elméleti kérdésekben ma nem egységesek. Az igazi marxistát azonban az étellel és a társadalommal kapcsolatos általános beállítottsága oly tárgyilagosan igazítja el, annyira érintetlenül hagyja a miszticizmus vagy az idealista gondolkodás minden formája, hogy végül is biztosan teret nyernek a pszichoanalízisre vonatkozó tiszta tények. Zalkind, aki a Kommunista Akadémián megpróbálta megtámadni előadásomat, végül is csak annyit

² Sapir: „Freudizmus, szociológia, pszichológia”, *Pod Znamenjem Marxizma*, 1929, 7–8. sz.

tudott mondani, hogy igen diplomatikusan szóltam; a pszichoanalízisről beszéltem mint tudományról, de nem az úgynevezett freudizmusról. Befejezésül magát Freudot idézhettem, aki ellenezte a pszichoanalízisnek világfilozófiaként való értelmezését, vagyis burkoltan a marxisták által támadott úgynevezett freudizmust.

A marxisták számára valamely elmélet csak akkor érdekes, ha gyakorlati jelentősége is van. Újból és újból felteszik a kérdést: mi a pszichoanalízis gyakorlati jelentősége a szocializmus szempontjából? Az első válasz, nyilvánvalóan, a pszichoterápia. Abban azonban bizonyára minden pszichoanalitikusnak egyet kell értenie, hogy a pszichoanalízis nem lehet tömeges gyógy mód, s természeténél fogva nem is lehet az sohasem. Igaz, Rosenstein professzor moszkvai neurológiai intézetében, más módszerek mellett pszichoanalitikus terápiát is folytatnak. Az intézet hivatalos pszichoanalitikusa dr. Friedmann, a moszkvai Pszichoanalitikus Társaság tagja. A pszichoanalízist az intézetben más terápiás formákkal együtt alkalmazzák. Rosenstein doktor megmutatta nekünk a „pszichoterápiás szobát”, amelynek falán Freud képe függ. Megelégedettséggel nyugtázhattuk azt is, hogy mind a nemibeteg-gondozóban, mint a pszichoneurológiai intézetben sok fiatal orvos tökéletes megértéssel és megbecsüléssel viseltetik a pszichoanalízis iránt, s eseteket értékelve a gyakorlatban is alkalmazzák. Rosenstein professzor, az intézet vezetője saját bevallása szerint nagy barátja a pszichoanalízisnek. A pszichoanalízis fő gyakorlati jelentősége azonban nem a terápiában rejlik.

Az egész szovjet orvostudományra jellemző, hogy egyre több figyelmet fordít a tömeges megelőzésre. Valamennyi intézetben kiterjedt és érdekes statisztikai s egyéb vizsgálatokat folytatnak abból a célból, hogy fejlesszék ezt a kutatási területet. A tömeges szexuális életéről már rendelkezésre állnak bizonyos statisztikák, s a kérdések olyanok, amilyenekről a nyugati országokban még csak nem is álmodhatnánk, lévén hogy „megdöböntönek” tartanak őket. Hangsúlyozni kell hogy ezt a munkát tudományos testületek, s nem magán emberek végzik. Igen nagy érdeklődés mutatkozik a neurózisok megelőzése iránt, s a pszichoanalízisnek e tárgykörrel kapcsolatban konkrét kérdéseket tesznek fel. Nálunk, mivel az egyéni terápiára összpontosul, a megelőzés kérdésével még nem foglalkoznak. Nagy figyelemmel hallgatták azt a kijelentésemet, hogy a neurózis megelőzésének alapjait csak olyan neuróziselmélet nyújthatja, amely oksági vizsgálatokat végez,³ de még várják a konkrét eredményeket.

A nemibeteg-gondozóban (igazgatója dr. Batkin) nagy érdeklődést mutattak az iránt is, hogy milyen gyakorlati alkalmazásai vannak a pszichoanalízisnek a munkások és tisztviselők szexuális tanácsadó irodájában, Bécsben.

A harkovi Marx–Lenin Intézetben végeznek pszichoanalitikus kutatásokat, de a személyes kapcsolat hiánya miatt semmit sem mondhatok ezek értékéről vagy tartalmáról. Ám az a tény, hogy miután elküldtem egyik pszichoanalitikus dolgozatomat, az

³ A kérdést „Pszichoterápia vagy a neurózisok megelőzése” című előadásomban taglaltam, amelyre a pszichoneurológiai intézet kért fel.

intézet válaszul felkért arra, hogy legyek rendszeres közreműködő a pszichoanalízis terén és levelező tagnak nevezett ki, jelentős aktív érdeklődésre vall.

Zavarodottság uralkodik ezzel szemben a szexuálpszichológia területén. Ebben a tekintetben nem vehetünk észre semmilyen különbséget a Nyugat-Európában uralkodó körülményekhez képest. (Meg kell itt jegyezni, hogy a pszichoanalitikus Vera Schmidt által vezetett gyermekotthont nem tiltották be, mint azt Nyugaton jelentették; az otthon igazgatója maga döntött a bezárásról, mert — mint személyesen elmondta nekem — felismerte, hogy az ilyen munkához még nem teremtődtek meg a szükséges feltételek.)

Az a rémhír is terjed nálunk, hogy Freud *Egy illúzió jövője* című művét Szovjet-országra betiltották. Ezen, és sok más területen azt találtam, hogy a munkásállammal szembeni politikai ellenszenv (különösen a többé-kevésbé fehér meggyőződésű orosz emigránsok részéről) tudatos hazugságok terjesztéséhez vezet. Freud vallásról írott könyvét nemcsak hogy nem tiltották be, hanem valójában 1928-ban lefordították oroszra. A moszkvai Pszichoanalitikus Egyesület elhatározta, hogy a fordításból küld egy kötetet Freud professzornak mint konkrét bizonyítékot arra, hogy az állítás nem igaz.

Mindent egybevetve az utamon szerzett ellentmondásos benyomások nyomán azt a következtetést vontam le, hogy a pszichoanalízist tisztán empirikus formájában végül is el fogják fogadni mint pszichológiai elméletet, de csakis azzal a feltétellel, hogy megszabadul minden idealista és klinikumon kívüli kinövéstől. Ez az elfogadás azonban — s ez világos következménye a Szovjetunió egész szerkezetének — nem magánjellegű, hanem hivatalos lesz, mihelyt enyhül a gazdasági nyomás, véget ér a kapitalista országok részéről történő ellenséges bekerítés, s a szocialista állam vezetői felismerik, hogy a neurózis sürgető tömegprobléma. A pszichoanalízist ekkor helyezik majd vissza jogaiba mint gyakorlati pszichológiát, amelynek különösen a neurózis megelőzésében van szerepe.

Ma tizenöt kilométeres semleges zóna helyezkedik el a Szovjetunió és Lengyelország, illetve Románia között. Romániával egyáltalán nincs vasúti összeköttetés, a lengyel határon pedig szögesdrót-kerítések és lövészárkokon kellünk át. A Szovjetunió ostromlott erőd, s akik ezt az erődöt védelmezik, szigorúan ellenőriznek minden bejuttató árut, beleértve a tudományos eszméket is. Teljes bizonyossággal akarják tudni, mit nyerhetnek vagy veszhetnek egy tudományon, amelyet a burzsoázia egy része új kultúrfilozófiának tart. Csak ezt szem előtt tartva reménykedhetünk abban, hogy megértjük a pszichoanalízis helyzetét a Szovjetunióban.

Berényi Gábor fordítása